

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE HALKEVLERİ'NDE HALK MÜZİĞİ VE BATI MÜZİĞİ BERABERLİĞİ

Reyhan YÜKSEL¹

ÖZ

Osmanlı'da 18. yüzyıldan itibaren başlayan modernleşme hareketi özellikle toplumsal alanda etkisini hissettirmiş fakat bununla birlikte kültürel bakımdan sanatta ve müzikte de önemli değişimlere sebep olmuştur. Bu değişim olgusu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonraki dönemde gerçekleşen inkılaplarla birlikte günümüze kadar süregelmiştir. Cumhuriyet'in çağdaşlaşma, ulusal kimlik ve evrensellik mottoları çerçevesinde oluşturulmaya çalışılan “modern” ve yüzünü Batı'ya dönmüş insan modeli, bu toplumsal değişime katkı sağlayacak kurumlar aracılığı ile şekillendirilmiştir. Oluşturulan yeni ve Batılı müzik zevki de Cumhuriyet aydını için önemli bir belirleyici özelliiktir. Bu yeni inşa sürecinde çağdaş bir toplum oluşturmanın en önemli evresi halkın eğitimi olarak görülmüş ve bu gereklilik aydın ve Batılı bir insan yetiştirmek için eğitim kurumları açma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Sanat, bilim, ziraat gibi alanlarda eğitilmiş ve savaştan yeni çıkmış bir toplum için nitelikli kişilerin yetiştirilmesine gayret gösterilmiştir. Halkevleri de bu hedefe katkı sağlayan kurumların başında gelmektedir. Bu çalışmada, Batı müziği alanındaki eğitimler bağlamında, Halkevleri'nin mevcut müziksel dönüşümlere katkısının niteliği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Müzik, Halkevleri, Kültür, Batı Müziği.

PUBLIC MUSIC AND WEST MUSIC IN PEOPLE'S HOUSES IN EARLY REPUBLICAN PERIOD

ABSTRACT

Modernisation and innovation movements, which started in the 18th century in the Ottoman Empire, has shown significant changes in music culturally besides socially. With the reforms made in the period following the establishment of the Republic of Turkey, this change and transformation have survived to the present. The new ‘modern’ and facing west human model that the Republic tries to create within the framework of national identity, universalism, and modernisation have been started to be built through institutions that would contribute to social transformation. The new and western music taste is an important leading characteristic for the ‘Republican Intellectual’. In this new construction process, the most important stage of creating a modern society has

¹ Reyhan Yüksel, İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı, Müzikoloji Bölümü, Geleneksel ve Modal Müzikler Anabilim Dalı, ODKM Lisans Programı Öğrencisi, reyhanyuksel@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6615-5206

been seen as the education of the people and this necessity has started to create the need to establish educational institutions for educating an intellectual and western human. Trained in all fields such as art, science, agriculture, and efficient people for society out of war have been endeavoured to be trained. People's Houses are one of the leading ones. In this study, the contribution of the People Houses to the current musical transformations will be focused on the training in the field of western music.

Keywords: *Republic, Music, People Houses, Culture, Western Music.*

EXTENDED ABSTRACT

Understanding current art, interpreting it, and drawing on past experiences in a production process will provide broader horizons to today's musical achievements and will add new sounds and colours to art products. In this sense, the music studies carried out in the People's Houses have gone beyond the theoretical framework in the music policies of the early Republic Period and gained an integrated practical function with the regional structuring. During the training carried out in People's Houses from 1932 to 1951, music studies stand in an important place as the cultural arm of the Republic's music policies. Some foundations and new organs were needed in the process of building a new society for the young Republic, which has survived the traumatic effects of the War of Independence. The establishment of the republic in line with these needs has revealed new institutions with changes in infrastructure and superstructure. With the closing of the Turkish Hearths operating between 1912 and 1931, the revised mission of People's Houses became a current issue.

In the sources examined, it is seen that the literacy rate was very low in the years when the Republic was founded and during the period of the Alphabet Reform. With the Alphabet Reform in 1928, the New Republic needed trained staff and qualified workforce to take its place among the world states. In this context, People's Houses were tried to be brought to life in order contribute to the intellectual accumulation of the modern Republic and to take its place in the culture scene by catching the rapidly changing World by aiming enlightenment on the people with the trainings to be given. People's Houses, by adding new circles to the cultural codes of the society, have produced with a system that has no repetition until today. The most important subject that has been studied intensively was the studies in the field of Western music. The new republic regime built will try to find a new, modern, and contemporary identity by synthesizing its local folk sounds with Western music in search of national music. Studies being done in People's Houses which had a rapid increase of numbers and were scattered to the four wings of Turkey with the a rapid increase is the proof of the mission that was put in the People's Houses. This study aims is to provide a glimpse into the historical process of the Western music studies and the musical works of the period, which were established within the framework of music policies after the proclamation of the Republic and conducted in People's Houses, a public education institution.

1. Problem

Bu araştırmanın problemini, Cumhuriyet Dönemi müzik politikalarından sonra kurulan Halkevleri'nde yapılan müzik eğitim çalışmalarının incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışmada ortaya konmak istenen amaç; Cumhuriyet'in ilanı ile beraber yapılan müzik politikalarının bir sonucu olarak kurulan Halkevleri'nin, Türk müziğine yaptığı katkıları tarihsel veriler ışığında sunmaktır. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde, betimsel araştırma, kaynak tarama, belgesel veriler, arşiv taraması (gazete-dergi) olgularından ve dönem hakkında yayımlanmış kaynaklardan yararlanılacaktır. Bulunan veriler ışığında erken Cumhuriyet Dönemi'nde yaşanan müzik politikaları ve eğitim anlayışı, bu amaçla kurulan eğitim kurumlarının başında gelen Halkevleri'nde verilen eğitimlerin müzik kolu olarak incelenmiş ve gelecek çalışmalara kaynaklık etmeye yönelik yorumlanmıştır.

2. Giriş

Batı'da Fransız Devrimi ile başlayan toplumsal hareketler çok geçmeden Osmanlı'yı da etkisi altına almıştır. Batı karşısında giderek güç kaybeden Osmanlı Devleti, 18. yüzyıldan itibaren hem siyasi hem de sosyal yaşamda bir yenileşme hareketi içerisine girmiştir. Batı'yı birçok anlamda takip eder hâle gelen Osmanlı Devleti'nin bu hareketine Batılılaşma adı verilmiştir. 18. yüzyıldan başlayıp Cumhuriyet'in ilanı ile daha da keskinleşen bu dönüşüm, çağdaşlaşma düşüncesi ekseninde yeni ve Batılı bir eğitim anlayışını doğurmuştur. Hayatın bütün alanlarında olduğu gibi, sanat ve bilim politikalarında da 19. yüzyıl ile Cumhuriyet Dönemi vizyonu arasında derin farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıkları doğuran en önemli amil hiç kuşkusuz 19. yüzyılda tecrübe edilmiş olan dönüşümlerdir.

Değişimlerin yaşanmaya başlandığı döneme bütün bir tablo olarak bakıldığında, söz konusu dönemin niteliğinin özgürlük, ulusal egemenlik, bağımsızlık gibi hususlar barındırdığı görülmektedir. Bu nitelikler, Türk milletine ait aydınlanma ve yenilenme hareketinin en belirgin noktaları olarak tebarüz etmişlerdir. Bir yandan Osmanlı'nın son dönemlerindeki siyasi çarpınmaların sonucu olan ve düşman topluluklara karşı doğan bu hareket, aynı zamanda içerideki rejime karşı olan bir bağımsızlık hareketi olarak da süregelmiştir. Dışarıya ve içeriye karşı devam eden bu sürecin sonunda çağdaş uygarlık seviyesine erişmek gayesi için harekete geçmiştir. Bununla birlikte, söz konusu adımlar atılıyorken her şeyden önce aydınlanmanın ve sosyo-kültürel kalkınmanın ele alınması gereken en önemli hususlar oldukları tebarüz etmişti. "Zira başarı için halkın devrimi algılayıp kavrayabilmesi, yükselme idealini benimsemesi bir zorunluluktur. Bunun için de kuşkusuz halk eğitiminin olabildiğince yoğunlaştırılması gerekiyordu" (Malkoç, 2009: 11)

Müzikte meydana gelen değişiklikler müziğin dışında birçok alanda yapılan değişimlerle eşdeğerdi ve değişimlerin tarihini Cumhuriyet'in çok öncesine götürmek mümkündü. Bu tarihsel iz sürümünde "1543"e (2010: 679) kadar gitmek mümkünse de Topuzkanamış'a (2010) göre "yoğunlaşılması gereken önemli zaman dilimi 19. yüzyıl" (679) olarak düşünülmelidir. Mehterhane'nin Yeniçeri Ocağı ile beraber 1826 yılında kaldırılmış olması ve onun yerine Batı tipi bando olan Muzıka-i Humâyûn'un getirilmesi müzikte, siyasi olarak desteklenen ve belirlenen ilk radikal gelişmelerden biridir. Osmanlı sultanlarından "II. Mahmut" ile başlayarak "Osmanlı'nın yıkılışına kadar olan süreçte" (Topuzkanamış, 2010: 679) devletin başına geçen padişahların

birçoğunun da Batı müziği alanında çeşitli eğitimler aldığı ve Batı tarzı eserler verebilecek kadar alana hâkim oldukları görülmektedir. “Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti’ne Avrupa temelli çoksesli müziğin ulaşma sebeplerinden en önemlisi hiç kuşkusuz belirli teknik ve standart bir seviyeyi elde etme hedefidir. Avrupa okulları ve kiliseler ile Avrupa’dan gelen orkestralar yoluyla 15. yüzyıldan itibaren başkent İstanbul’da Avrupa sanat müziği doğal yollarla var olmuştur” (Yöre, 2011: 55).

Kolektif bir çalışmayı durmaksızın gerektiren bu süreçte hars ve medeniyet ayrımından hareket eden ve Cumhuriyet Dönemi’nin ideoloğu sayılacak yazarlar, Doğu müziğini eski “Osmanlı anasının hastalıklı müziği ve gayri milli bir musiki” (Işıktaş, 2016b: 30) ve modası geçmiş bir müzik olarak düşünürken, halkın yerel ezgilerini çağdaş motiflerle işlemeye ve sürdürmeye değer görüyordu. “Osmanlı musikisi olarak nitelendirilen müzik, Bizans’tan Farabi gibi teorisyenler aracılığıyla tercüme ve alıntılar şeklinde gelişmiş bir müzik olup”, (2016b: 30) Osmanlı topraklarına ve Cumhuriyet Dönemi’nin ilk yıllarında getirilecek olan değişimlerle resmîyette kaldırıldıktan bir süre sonrasına kadar etkisini sürdürmüş bir müzikti. Dolayısıyla bu müziği bütünüyle kazımak veya halkın müzik zevkini bir anda değiştirmek pek mümkün olmayacaktı. Buradaki medeniyet, Osmanlıların içinde bulunduğu İslam medeniyetidir. Müziksel değişimlerin aslında halk ve seçkinler arasında Batı müziği modasının Osmanlı’nın bir döneminde tedricen de olsa varlığını hissettirdiğini Namık Sinan Turan’ın aşağıdaki ifadeleriyle de bağdaştırabiliriz:

Mehmed Çelebi’nin Sefaretnamesi’nde ilgi çeken birçok başlık gibi yepyeni bir deneyim olan opera izlenimleri de dikkat çekecektir şüphesiz. Sultan I. Mahmud döneminde Fransa’ya elçi olarak giden Yirmisekiz Çelebizade Said Efendi, Paris’te Frenk sazlarından ayaklı olup santura benzeyen klavseng adlı telli bir sazı İstanbul’a getirerek müziğe olan ilgisini bildiği sultana takdim edecektir. Uzun 18. yüzyılın sonuna gelindiğinde bu defa Türk musikisinde ekol kurucu ve müceddid bir padişah olan, Nasır Dede’nin “marifet madeni” olarak vasıflandırıldığı III. Selim’in sarayında opera izlenecektir² (Turan, 2019: 332-334).

Geçmiş deneyimlerin etkisinin artırıldığı bu atmosferde Batı müziğinin yeni medeniyetimizin musikisi şeklinde değerlendirildiği, milli müziğin halk müziğiyle Batı müziğinin kaynaşmasından doğacağı varsayılmaktaydı. Medeniyet ve hars iş birliğinin bir sonucu olacak bu sentez hem milli hem de Avrupalı bir müziği doğuracaktı. Bu düşüncelerin erken Cumhuriyet Dönemi’nin siyasi seçkinleri arasında hayli destek bulduğu görülmektedir. Tabi burada sadece siyasi nedenleri konuşmak eksik ve yanlış bir tutum olacaktır. Müziğin yıllar içindeki değişimini

² Turan, yukarıdaki ifadelerine ek olarak şunları aktarmıştır: “Osmanlı müziğinde değişimi yalnızca kamusal alandaki yerinin genişlemesi olarak değil içerik olarak da görmek 18. yüzyıldaki müzik hayatının tarihini yazabilmek için zorunludur. Erken modern ve modern çağların bir özelliği olarak bu dönemde müzisyenlerin, bestekârların farklı türlerde uzmanlaşmış olduğu dikkatlerden kaçmıyordu. Bir mevlevî müzisyenin dini müzik yanında dünyevi kent müziğinin üretiminde de bulunması nadir bir durum değildi şüphesiz. Yüzyılın hem başında hem de sonunda göz dolduran örnekleri mevcuttu. Dede Efendi yalnızca mevlevî ayinleri, ilahî ve dinî formda eserler değil köçekçe ve türkûye kadar birçok farklı formda eserler üretmişti. Feldman’ın işaret ettiği gibi dünyevi veya ruhani türlerin bir kişinin erişim sahasına girmesi, Klasik Çağ’ın katı ve zorlayıcı toplumsal kategorilerinden çok farklı bir durum yaratmıştı. Hayatın diğer sahalarında bu gibi toplumsal farklılıklar hala sürdürülüyor olmasına rağmen, müzik bunun dışında kalmıştı ve bu Osmanlı toplumunun orta döneminde yeni filiz vermekte olan modernliğin bir ipucu idi” (Turan, 2019: 332-334).

sadece siyasi olaylar temelinde değil, teknolojik gelişmeler ve insanın içinde bulunduğu çağdaki zaman algısının değişimi gibi birçok farklı parametre ile değerlendirmek gerekmektedir. Ağır formlar, büyük usuller bu zaman algısı ile beraber eski rahavetini yitirmiş, yüksek sanatın karmaşık ve uzun cümleleri yerini daha kısa ve gündelik yaşamda eğlenceye yönelik beklentileri karşılayan eser formlarına bırakmıştır (Işıktaş, 2016a). Osmanlı klasik müziğinin Kar, Beste, Nakış, Semai gibi en önemli formları dahilinde üretilen eserler yerini kısa ve hafif olarak nitelendirilen Şarkı formuna bırakmaya başlamış ve muteber müzikal formlar dönüşüme uğramıştır (Turan, 1998). Şüphesiz Mustafa Kemal'in değişen dünyayı yakalamak konusundaki gayreti bağlamında medeniyet ve değişim algısı içinde bilimsel gelişmeler kadar müziğin de yeri çok özeldi. "Cumhuriyet yönetimi siyasal olarak tercihini Batı'dan yana koyarken, müzik alanında da tam olarak Batı'ya yönelmişti" (Işıktaş, 2016b: 30). Bahsi geçen dönemde müzikte çağdaşlaşma düşüncesi, "millî ve mahalli renklerden oluşan ülkenin somut ses mirasını yansıtan bir unsur olarak görülmüştür. Tabi bu seslerin teknik anlamda üstün olarak görülen Batı müziğiyle birlikte işlenmesi gerektiği inancı estetik bir anlam kazanarak akla uygun, en rasyonel ve beynelmilel bir kimlik taşıyacaktı" (2016b: 30).

Daha önce de bahsettiğimiz üzere Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk için öncelikli meselelerin başında eğitim gelmekteydi. Ona göre ekonomide, sağlıkta, sanatta, sporda nerede bir problem varsa bunun temelinde eğitim yatmaktaydı. Bu bağlamda *Harf İnkılâbına* değinmek yerinde olacaktır. Cumhuriyet aydını için Batı'yı yakalayabilmek, onunla aynı dili konuşabilmek için gidilen yolda, harf inkılâbı devrimi, okur-yazarlığı arttırmada en önemli yapı taşı oluşturmaktaydı. *Kurtuluş Savaşı* yıllarından başlayarak toplumun eğitimine özel önem verilmiş, çağdaşlaşmaya giden yolda cumhuriyetin temel değeri olan laik, bilimsel, estetik ve etik değerleri kapsayan bir eğitim modeli oluşturmak için önemli inkılâplara imza atılmıştır. Hediye Titiz, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte üstesinden gelinmemiş birtakım sorunlar saptamış ve bunların eğitimle alakalı olanlarını Cumhuriyet öncesi ve sonrası verileriyle ortaya koymuştur. Bu veriler doğrultusunda Titiz'e göre, "1927'de yapılan nüfus sayımında, 13,6 milyon olan nüfusumuzda, okuma-yazma oranları % 10,6 olarak belirlenmiştir. Kadınların % 98'e" (Titiz, 2012: 11) yakını okuma ve yazma bilmezken, bu oranın dışında kalanlar bir milyona yakındı. Bu veriler, henüz düşünsel boyutta olan yeni eğitim kurumlarına birden fazla misyon yüklüyor ve tamamıyla kültürel birer miras bırakma noktasında giderek büyüyen bir açlığı doğuruyordu. İnkılâpların bir sonucu olarak kültürel faaliyetler için eğitim vermek üzere 1932 yılında Halkevleri kurulmuştu.

3. Halk Kavramına Dair: Halkevleri'nin Doğuşu ve Halkevleri'nde Müzik

a) Halk: Halk kavramı; "Aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu" (Parlatır, 1998: 933) diye tarif edilmektedir. "Özellikle Halkevleri gibi bir halk örgütlenmesini konu olarak ele alan bilimsel çalışmada halk kavramının öncelikle açıklığa kavuşturulması ön koşuldur. Halk sözcüğünden ne kastedildiği bilinmedikçe veya anlaşılmadıkça ne anlama geldiği belirlenemez" (Çeçen, 2018: 22).

b) Halkçılık: “Halkçılık ilkesi, Türkiye vatandaşı olan herkesi kanun önünde eşit sayan ve halkın devlet yönetimine eşit katılımını sağlayan, siyaset ve yöneticilerin halk için çalışmasını öngören bir Atatürk ilkesidir. Halkı bir bütün olarak kabul eden halkçılık ilkesi için sınıf ayrımını reddeder” (Türkoğlu, Uça, 2011: 49).

c) Halk Eğitimi: Kavram olarak; “Halk eğitimi, yetişkin eğitimi, yaygın eğitim, toplum eğitimi gibi adlarla da gerçekleştirilen, yetişkinlere ve okul dışındakilere yönelmiş düzenli ve örgütlü bir eğitim çabası olarak ifade edilmektedir” (Türkoğlu, Uça, 2011: 49).

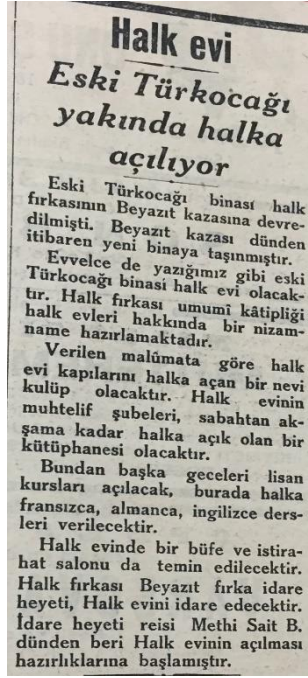
3. 1. Halkevleri’ne Doğru

Halk eğitimi için atılan adımların en önemlilerinden biri hiç kuşkusuz Halkevleri’nin kurulmasından evvel ortaya çıkan Türk Ocakları’dır. 20 Haziran’da toplanan ve kuruluşunu açıklayan Türk Ocağı, 3 Temmuz 1911’de bir tüzük yayınlamıştır.³ Gürses’in aktarımıyla bu kurumların politikaya ve siyasete karışmayacağı bildirilmiştir. Aktif buldukları süre içerisinde okullar yaptırılacak, her birinin ayrı branşlarda eğitimler verdiği gruplar oluşturulacak, eğitimler, seminerler, halkın da katılımıyla toplantılar yapılacak; gazete, dergi ve kitapların, ülke ekonomisine katkı sağlamak amacıyla yayınları artırılarak zirai çalışmalara destek olunacaktır (Gürses, 2018).

Türk Ocakları’nın kapatılmasının nedenleri hususunda birçok farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan belki de en sık karşılaşılan görüş bu oluşumların, İttihat ve Terakki Fırkası gibi yapılarla organik bağlar içinde olmaları sebebiyle Cumhuriyet rejiminden itibaren görevlerini yitirmiş olmalarıdır. Yani Türk Ocakları yeni oluşan koşullara ayak uyduramamışlardır. Bu kurumlar, Cumhuriyet aydınlarına göre mevcut dönüşümlere eleştirel bir yaklaşım sergilemişlerdir. “Türk Ocakları 19 yıl faaliyette bulduktan sonra Nisan 1931’de, 10 ay içerisinde kapatılarak yerine yine 19 yıl ülkeye hizmette bulunan Halkevleri açılmıştır” (Taş, 2015: 15) (bkz. Şekil 1.).

Tabi Türk Ocakları ve öğretmen birliklerinin kendi etkinliklerinde ve hizmetlerinde görülen en büyük eksiklik, yaptıkları çalışmalarda geleceğe yönelik bilimsel unsurları desteklememeleri ve yeni bir yaşam biçiminden ziyade katı-gelenekçi bir yapıyı benimsemeleridir. Bu nedenle bu deneyimlerden hareketle kurulan ve halkın günlük yaşamını değiştirmeyi hedefleyen Halkevleri, eğitim sürecinde daha etkin ve önemli rol oynamışlardır (Bayraktar, 1999).

³ Gürses’ten edinilen bilgi doğrultusunda bu tüzüğe göre; “Türklerin millî terbiye ve içtimai, iktisadi seviyelerinin terakkisi ve itilası ile Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmak” (Gürses, 2018: 15-16) en temel bir prensiptir.

Şekil 1: Akşam Gazetesi, *Eski Türk Ocağı Yakında Halka Açılıyor*, 14 Teşrinievvel (Ekim) 1931, s. 3., Beyazıt Devlet Kütüphanesi Gazete Arşivi, Cilt. 1-2

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte ulus olma duygusu düşünsel yapıya dönüştüğünde, ideolojik temelli değişimlerin hangi alanlarda yoğunlaşacağı ve değişim ağlarının nerelerden örüleceği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda, kültürel ve sanatsal alanlarda gelişim sağlamak nihai hedef haline gelmiştir. Kuruluşundan kapatılacağı yıla kadar (1932-1951) bünyesinde gerçekleştirilen birçok etkinlikte Halkevleri; konser, tiyatro, müzik eğitimleri, dil, edebiyat, tarih, temsil (bkz. Şekil 2.), spor, sosyal yardımlaşma, kütüphane, kurslar, köylülerin gelişimi, halk dershaneleri, müze ve sergiler gibi şubeleri ile halka hizmet vermiştir.

Çağdaş uygarlık düzeyine erişebilmek, “Türk Milleti'nin uygar ve müreffeh bir toplum olma, yüksek bir insan cemiyeti hâline gelebilme” (Malkoç, 2009: 13) hedefi gibi hususlar yukarıda bahsedilen dönemin ruhunun yoğunlaştığı olgulardır. Çağdaşlaşmanın gayesi, “çağdaş uygarlık seviyesine yükselmek, hatta onun da üzerine çıkabilmektir. Türkiye'nin bu yönde yaşayacağı insanlık tarihinin en radikal, hızlı ve kapsamlı modernleşme hareketi ister istemez bir aydınlanma mücadelesini de kapsamıştır”⁴ (2009: 13). Halkevleri, bu mücadelenin sonrasında yine aynı amaçlarla kurulan ama kısa süreli ayakta durabilecek Köy Enstitüleri'nden evvel eğitimin

⁴ Atatürk, kurduğu partinin söz konusu sürece olan katkısı şu şekilde dile getirmiştir; “Partimizin, Halkevleri'yle bütün yurttaşlara kucağını açması vatanda sosyal ve kültürel bir devrim yaptı.” Ayrıntılı bilgi için bkz. Eminalp Malkoç, *Devrimin Kültür Fidanlığı, Halkevleri ve Kadıköy Halkevi*. İstanbul: Derlem Yayınları, 2009, s.13.

önemli bir sistematik adımını oluşturmuştur. “Kuruluş amaçları etkinlikleri çerçevesinde devrimi yaygınlaştıracak temel araç niteliğindeki Halkevleri, dönemin en parlak kurumları olarak ön plana çıkmıştır” (Malkoç, 2009: 13). İşte Halkevleri bu gereksinimden doğmuş, örgün eğitim dışında bu amaç doğrultusunda örgütlenmiştir. Halkevleri faaliyette buldukları sürece devrimin halka mal edilmesinde yaşamsal bir işlevi başarıyla gerçekleştirmişler, Cumhuriyet Dönemi kültürünün geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına büyük katkılar sunmuşlardır.

Şekil 2: Cumhuriyet Gazetesi, *Halkevi'nde Piyes*, 30 Temmuz 1932, s. 2, Cilt. 4-6

Müzik politikalarını etkileyen görüşler doğrultusunda atılan adımlardan biri “1917’de Maarif Nezareti’ne bağlı olarak kurulan, 1927’de İstanbul Şehremaneti’ne bağlanarak adı Konservatuvar olarak değiştirilen Darü’l Elhan’daki Türk müziği eğitiminin, Maarif Nezareti’ne bağlı Güzel Sanatlar Kurulu tarafından kaldırılmasıdır. Geleneksel Türk müziği çalışmaları ise sadece hocalardan oluşan bir Tasnif Heyeti ve İcra Heyeti ile sınırlı bırakılmıştır”.⁵ Kurumda Türk müziğinin yasaklanması bu alanda yapılan radikal değişimlerin en önemlisi olup, kutuplaşmaların da ayak sesleri olarak değerlendirilebilir. “Darü’l Elhan’da geleneksel müziğin yasaklanmasının ardından 1927 yılında tek sesli müzik, dolayısıyla geleneksel Türk müziği eğitimi, hem özel okullarda hem de devlet okullarında yasaklanmıştır” (Işıktaş, 2016c: 281). Kaynağın Osmanlı’dan alan bu müziğe getirilen kısıtlamaları Dâhiliye Vekaleti’nin 3 Kasım 1934 tarihli kararı izlemiş, radyolarda Türk müziği yayınlardan

⁵ Kuruldaki üyelerden biri olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu, bu müziğin gerici unsurlar barındırdığını ve değiştirilmesinin bir gereklilik olduğunu vurgulamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bilen Işıktaş, *Geç Osmanlı’dan Erken Cumhuriyet’e Türk Müziğinde Batılılaşma ve Toplumsal Bir Alternatif Arayışı: Mısır Müziği*, *Sosyoloji Dergisi*, 36, (1), 2016c, 273-298.

kaldırılmıştır” (2016c: 281) Tabi halkın kültürel bir araç olarak kullandığı radyolar burada çok önemli bir yere sahiptir. Bundandır ki çağdaşlaşma süresinin en önemli araçlarından olan radyolar, yeni medeniyetin en önemli müziksel motifi olmuştur. Bu nedenle Klasik Osmanlı Müziği’ne getirilen bu kısıtlamalar dönem için oldukça sert bir geçişin göstergesidir. “Böylelikle devlet katında muteber olan ve desteklenen müziğin yalnızca Batı müziği olduğu açık bir biçimde ortaya çıkmıştır” (Işıktaş, 2016c: 281).

Klasik Türk Müziği eğitiminin okullarda yasaklanmasının ardından adı Konservatuvar (Şimdiki İst. Üniv. Dev. Kons.) olarak değiştirilen Darü’l Elhan’dan kaldırılan T.M. için iki komite, “*Şark Müziğine Ait Eserleri Tedkik ve Tesbit Heyeti ve Türk Müziği İcra Heyeti*” (Balkılıç, 2015: 64) kurulmuştur. Bu oluşum uzun bir süre icrasına ara vermiştir.

Ulusal bilinç ekseninde ulusallaşma süreci, genç Cumhuriyet Dönemi için ideolojik temelli kültür politikaları ile toplumsal alanda işlev kazanmaktaydı. En köklü değişim ise eğitim üzerinden gerçekleştirilmek isteniyor ve bilhassa ulusal müzik yaratma çabaları ile ulusallaşma sürecinin kendine has bir kimliğe bürüdüğü melodiler, toplumsal alanda giderek yeni formlar kazanarak “yeni cumhuriyet senfonisini” oluşturuordu. Ali Ergur, *Müzikli Aklın Defteri* kitabında bu hususu şu şekilde açıklamıştır:

Bir ulus, yalnızca kahramanlıklar, savaşlar, zaferler, siyasal olaylar, rejim değişiklikleri ve diğer yapısal, makro olaylar dizisiyle biçimlenmez; hatta, her ne kadar bunlar çeşitli siyasal-ideolojik nedenlerde daha çok vurgulansalar da, ulus olma nitelikleri aslında başka alanlarda belirginleşirler. Bir insan topluluğunu oluşturan bireylerin ortak değerlerde buluşmaları, benzer ortak duyguları paylaşmaları, kısacası ulus hâline gelmeleri, siyasal olayların çok daha derininde köklenen kültür bileşenlerini içselleştirerek mümkün olabilir. Zira bir toplumu, tarihin akışı uygarlık hâline getiren, özgün bir kültürel ifade alanına dönüştüren, ne -kimi siyaset adamlarının övünç vesilesi olsa da- demografik varlığıdır, ne kazandığı zaferlerdir. İnsanlık bilgi birikimine, kendi özgülüklerinden damıtarak yaptığı katkıların oranı, o ulusun kalıcılığını, saygınlığını ve gücünü kanıtlayan başlıca göstergedir. Cumhuriyet’in kuruluşunda, kültür bileşeninin bunca önemsenmiş olmasında bu gerçekliğin ayırdına varabilmiş bir zihniyeti görebiliyoruz. Düşün ve sanat yaratıcılığının bunca önemsenmesi, entelektüel üretimin tam verimle gerçekleştirilebileceği alanların hızla kurumsallaştırılma çalışmaları, hep bu siyasetin ürünleri olmuştur (Ergur, 2009: 62).

Bu bağlamda müziğin etki alanları çeşitlenerek siyasi olarak belirleyici ve dikkat çekici olmaktadır. Okullar ve eğitim verilen diğer kurumlar içinde, müziğin halk müziği ve Batılı müzik sentezi, dönemin etkin siyaset ortamında daha detaylı görüşülmeye başlanmıştır. Tarih 1934 Kasım ayını gösterdiğinde Atatürk, Türkiye Büyük Millet Meclisi dönem açılışı konuşmasında gençliğin, devrimleri içselleştirerek sanatsal alanlarla bağdaştırması arasında bir bağ kurmuştur⁶ (Işıktaş, 2016a).

⁶ Atatürk, yaptığı konuşmada, güzel sanatlar alanında ülke gençliğinin ileriye taşınması isteğini ve bu yeniliklerin süratle gerçekleştirildiğini, ancak Türk Müziği alanının bu hususta daha ön planda olduğunu vurgulamıştır. Ona göre topyekün değişiklikleri kavrayabilmek için ölçü, müzikte yapılan değişiklikleri algılamak ve içselleştirmekten geçmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bilen Işıktaş, *Musiki İnkılabı’nı Osmanlı-Türk Modernleşmesinin Kültürel ve Siyasi Mirası Olarak Yorumlamak*, *Rast Müzikoloji Dergisi*, 4 (1), 2016a, 1111-1126.

3. 2. Bir Sentez: Halkın Müziği ve Armonisi

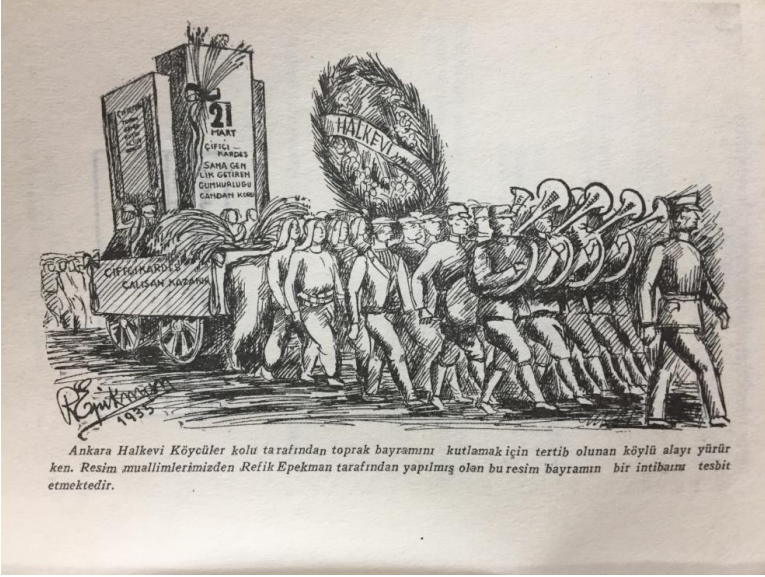
Halk müziğiyle Batı müziği sentezinden doğacak bu yeni ulusal müzik için ülke dışından da çeşitli müzisyenler ve besteciler bu armonizasyonu oluşturmak üzere katkıda bulunmuşlardır. Bu bağlamda Türkiye ziyareti sırasında *Türk Musiki Hayatını Kurtarmak İçin Teklifler* isimli raporunu sunan Alman besteci Paul Hindemith, raporu beş ana başlık olarak belirleyip çalışmalar yürütmüştü. Hindemith, şehirli müzik ve halk müziği diye iki ayrı başlık altında incelediği müzik zemininin kentli olan türünü armonize etmeyi pek uygun görmemiş, ikinci türünün üzerinde ise abes kaçmayacak şekilde işlem yapılmasına sıcak bakmıştı. Bu çalışmaları takip eden süreçte Macar asıllı besteci ve etnomüzikolog Bela Bartok, Ankara Halkevinin daveti üzerine, halk müziğinin incelenmesi ve Halkevleri'nin müzik çalışmaları yapan bölümlerinin incelenmesi üzerine konferanslar verdi. Birbiri ardına verdiği üç konferansın ardından hazırladığı *Bir Halk Musikisi Arşivi Tesisi Hakkında Teklifler* adlı raporuyla, müzisyenlere halk müziği kökenlerine ulaşabilmek adına pentatonizm özelliğinde olan halk müziğinden örnekleri incelemeleri konusunda tavsiyeler verdi. (Turan, 1998). Tavsiyeler sonucunda Bela Bartok ve Ahmed Adnan Saygun'un öncülüğünü yaptığı bir dizi Anadolu köyleri ziyaretinde halk müziği derleme çalışmaları başlatılarak radyo ile beraber bir halk müziği külliyyatı oluşturulmaya çalışıldı. Anadolu'nun çeşitli kasabalarına yapılan ziyaretlerde köylülerden yerel ezgilerine dair kayıtlar alınarak notaya geçirildi.

Siyasi kanatta yapılan çalışmalarda ise Halkevleri kurulmadan evvel çıkarılan ve içeriğinde işleyişine dair maddelerin bulunduğu "*Halkevleri Talimatnamesi*"nde, Halkevleri'nin hangi alanlarda faaliyet göstereceği ve bunların Halkevleri'nin kuruluş ideolojisi içinde nasıl işleneceği sıralanmıştır. Talimatnameye göre Halkevleri'nin Güzel Sanatlar Şubesi'nde müzik ve güzel sanatlar alanında yapılması gerekenler şu şekilde ifade edilmiştir;

1. Güzel sanatlar şubesi müzik, resim, heykel, mimari, tozyini sanatlar ve sairede genç yeteneklerin yetiştirilmelerine çalışır.
2. Şube Halkevleri'nin müsamere programlarının müzik kısmını hazırlar ve tatbik eder. Halk için müzik geceleri yapar.
3. Halkevleri'nin müzik çalışmalarında esas millî ruhun derinliklerinde zengin bir hazne olarak yaşamakta bulunan halk türkülerini, Garb tekniği ile işleyerek müstakbel kompozitörler için, sadakat ve itina ile toplamak ve saklamakla beraber yeni Türk müziği bir taraftan vücut bulmakta iken kulakları ısındırmak; bunun için de birçok fırsatlardan istifade ederek Garb müzik eserlerini bol bol dinletmektir⁷ (C.H.P. 1939: 6)

Aşağıdaki şekilde belirtildiği üzere hemen her Halkevi'nin kendine ait bir bandosu bulunmakta ve Halkevleri'nin etkinliklerinde sık sık sahne almaktaydı (bkz. Şekil 3 ve Şekil 4.).

⁷ Bunlara ek olarak Talimatname'nin 21. maddesinde bu şartlara uygun olarak hangi müzikal unsurlardan yararlanılacağı belirtilmiştir: Koro, Bando, Orkestra, Radyo, Gramofon (C.H.P., 1939: 6).

Şekil 3: Cumhuriyet Arşivi, *Ankara Halkevi Köycüler Kolu Resim Öğretmeninin Eseri*, 1935, Sadabat Dev. Arş. Gnl. Md., CHP

Şekil 4: Bando'nun yapmış olduğu bir etkinlik haberi Cumhuriyet Gazetesi, *Halkevi'nde Konferans*, 17 Temmuz 1932, Cilt. 4-6, s. 2.

Halkevleri'yle ilgili arşiv çalışmaları esnasında karşılan bir belgede; Halkevleri Müzik Kolları'nın en önemli görevleri, Halkevleri'nin yapacağı müzik çalışmalarının nasıl bir seyir izleyeceği gibi hususlar aşağıda yer alan ifadelerle belirtilmektedir:

Halkevleri Müzik çalışma ve müsamerelerinde beynelmilel modern müzikle Halk türkülerimiz esas tutulacak ve beynelmilel müzik teknik ve vasıtaları kullanılacaktır. Müzikte gayemiz modern beynelmilel müziği ve teganni tarzını esas tutmak ve bunu tatbik ve temin etmektir (bkz. Şekil 5.)

Bu esasa göre alaturka dediğimiz müziğe Halkevleri'nde ister Cümbüş, Ut, Kanun gibi sırf alaturka sazlarla; ister Keman, Piyano.... gibi alafranga sazlarla, ister Tef ve Değnekle idare suretiyle yer vermemek lâzımdır. Madde işaret olunan Halk türkülerini ancak Halk sazları ve Halk ağzı ile yapılabilir bir sanattır⁸ (C.H.P., 1939: 5).

Şekil 5: Cumhuriyet Arşivi, *Elazığ Halkevi Bandoosu*, Sadabat Dev. Arş. Gnl. Md. Belge
Kayıt Numarası:490_01_1072_1106_1_21

Bu talimatnamede yer alan bilgiler doğrultusunda, müzikteki değişimlerin önde gelen isimleri ve devrimlere politik anlamda adını yazdırmış şahsiyetler kültürel sentez oluşturma noktasında önemli bir yerde durmaktadırlar. Devletin çeşitli organlarının eliyle çizilen projeler ve gerçekleştirilen değişimler belirli müzisyenlerin daha ön planda tutulmasını sağlamıştır. Medeniyetimizi dünyaya müzik aracılığı ile tanıtmak üzere atılan temeller, Cumhuriyet aydınını harekete geçirmiş ve Avrupa'da

⁸ Halkevi Talimatnamesi'nde yer alan bu bilgilerde; Ahmed Adnan Saygun'un Halkevlerinde Musiki adlı eserinde yazmış olduğu yöntemlerle bir benzerlik görülür. Talimatnamede yer alan diğer bilgilere göre halk müziğimizin icra edilmesi ancak kendine has özellikler, yöresel ağızlar ve türkülerimize eşlik edecek halk sazları ile mümkün olabilir. Bu sazlardan bazıları şöyle sıralanmaktadır; "Bağlama, cura, bozok, karadeniz kemençesi, kabak kemane, meydansazı; davul, kaval, zurna, çifte nara ve darbukadır. Alaturka sazların kati surette bu eşlikte yer alamayacağını belirtildiği maddede, halk müziğinin her türlü formuna (bozlak, maya, hoyrat, deyiş, nefes) ancak halk sazları ile eşlik edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. C.H.P. Genel Sekreteri Erzurum Mebusu bazı Halkevlerinde bu bilgilerin dışında çalışmalar yapıldığını ifade etmiş ve incesazların Halkevine giremeyeceğini bir genelgele ile bildirmiştir" Bkz. (C.H.P., 1939: 5).

çok sesli müziğe dair eğitimler almak üzere Türk öğrencileri seçilmiştir (Şanlier, 2011).

Atatürk, Cumhuriyet’i ilan ettikten sonra kurtuluş mücadelesinin en önemli noktası olan Ankara’da, bilimsel anlamdaki çalışmaların niteliğini artırmak adına üniversite yapılanmasına önem vermiş ve burayı kültürel bir merkez haline getirmeye çalışmıştır. Devrimlerin en önemli kolu kabul edilen müzik alanında öğretmen yetiştirilmesi için, 1924 yılında *Musiki Muallim Mektebi* eğitimlerine başlamıştır. Takip eden yıllarda daha sonradan *Türk Beşleri* diye tabir edilecek gençler, Batı müziği alanında eğitim almak üzere yurt dışına gönderilecektir.⁹ Daha sonra eğitimlerini tamamlayarak yurda dönecek ve müzikte ilk Batılı örnekleri vereceklerdir. Türk müziğinin çağdaşlaşma serüveninde atılmış bu önemli adımda, besteciler halkın motifleri ve Batı tarzını birleştirerek bir sentez oluşturmuşlardır. (Tunalı, 2014). Halkevleri’nin kurulmasının ardından gerçekleştirilen etkinlikler doğrultusunda, çalışmalara öncülük etmek üzere dönemin aranan bestekarlarından ve Halkevleri’nin müfettişliğini yapan A. A. Saygun, Halkevleri’nde nasıl bir müzik yapılması gerektiği ile ilgili tüm detayların verildiği bir yazı kaleme almıştır. Bu hususta N. Atuf Kansu (1939), Ahmed Adnan’ın *Halkevleri’nde Musiki* isimli eseri için bir önsöz yazarak Halkevleri’nin müziğe olan bakış açısını değerlendirmiştir:

Ahmed Adnan gibi selahiyetlilerin görüşleri elbette birer ışık kıymetine haizdirler. Asrın ve medeniyetin müziği halk arasında alafranga denilen çok sesli müziktir. Bu günün medeniyet dekorları ve ihtiyaçları içinde hislerimiz ve hatta fikirlerimizi sesle ifadeye ve duyurmaya yarayacak şartlar ancak çok sesli müziktedir. Bethoven’in Tanrılarla konuşan, tabiatla beraber haykıran eserleri gibi, İtri’de ilahiye yaklaşan bir kemal var. İkincisindeki eda bizi yalnız geçiyedir. Fakat birincisindeki ifadeler bizi Tanrının ve tabiatın tam hakikatı ile karşı karşıya kor. İki büyük sanatkarın bizdeki ayrı ayrı ilhamları, daha çok kullandıkları ayrı tekniklerde olsa gerek (5-6).

1939’da Konservatuvar’daki görevini bırakarak Ankara’ya dönme kararı alan Ahmed Adnan, C.H.P.’nin müzik alanında danışmanlığıyla beraber, Halkevleri’nin müzik çalışmalarında bulunmak üzere müfettişliğine atanmıştır. Bunu takip eden yıllarda arkadaşlarıyla beraber *Ses ve Tel Birliği*’ni kuracaktır. Saygun’un Halkevleri sanat müfettişliğiyle beraber, burada yapılacak sanatsal çalışmalara öncülük etmesi için bir kaynak istenir. *Halkevlerinde Musiki* adlı eser on bölüm halinde olup, Saygun’un müzikal anlamda tavsiyelerini içerdiği kılavuz kitap olma özelliği göstermektedir (Yükselsin, 2011). Bahsi geçen kitapta Ahmed Adnan Saygun, *Halkın Musiki Terbiyesi* diye başladığı bölümde, aşağıdaki ifadelere yer vererek kitabın içeriğindeki konu başlıklarına dair bir bilgilendirme yapmıştır:

... bu bahiste söz söyleyebilmek için, bizden önce aynı mesele üzerinde durmuş memleketlerin gittikleri yolları gözden geçirmek gerektir. Ben bunu yaptım ve yıllarca süren tecrübelerimin bana vermiş oldukları yeni fikirleri bunlarla mezcedtim. Memleket çapında bir sanat ve musiki terbiyesini istihdaf eden kitabımda gözden bir an uzak tutmadığım bir nokta vardır ki, o da “Musiki terbiyesi yollarını çizirken, Türk’ün hususiyetlerinin kaybolmamasına azami dikkat”dir. Bu çok mühimdir. Bu hususa riayet etmeden atılan adımlar isabetsiz ve emekler hebadır (Saygun, 1940: 21).

⁹ Bahsi geçen müzisyenler: “Hasan Ferit Alnar, Ahmed Adnan Saygun, Cemal Reşit Rey, Necil Kazım Akses, Ulvi Cemal Erkin”dir (Tunalı, 2014).

Buna göre kitabın bölümleri on fasla ayrılmıştır:

I – Koro, II - Halk sazları, III - Fanfar ve Armoni, IV - Saz Şairlerinden ve oyunlarından istifade, V - Halk bayramları, VI - Musiki Temsilleri, VII - Orkestra ve Diğer Çalışmalar, VIII - Gramofon - Radyo – Sinema, IX - Repertuvar – Yayın, X - Kompozitörlere ve sanatçılara Terettüp Eden Vazifeler. Ankara: Haziran 1939, A. ADNAN (Saygun, 1940: 2).

Ahmet Adnan Saygun'un yukarıda aktarılan kitap bölümlerindeki *Koro, Halk Sazları ve Musiki Temsiller* başlıklarının içerikleri makale çalışmasının ekler bölümünde aktarılmıştır (Bkz. Ek 2.).

4. Sonuç

Erken Cumhuriyet Dönemi'ni, Sefa Şimşek (2002), “bir ideolojik seferberlik deneyimi” (43) olarak tanımlar. Nuray Bayraktar'a (1999) göre ise “19 Şubat 1932'de faaliyete geçen Halkevleri'nin kuruluş amacı, öncelikle Cumhuriyet Dönemi ideolojisinin en geniş kitlelere yaygınlaşmasını sağlamak olarak belirlenmiştir” (Bayraktar, 1999: 169). Halkevleri çalışmaları bu yanı ile politik olarak düşünülebilir. Fakat çalışmalar ışığında, hem ulusallaşma ve kültürün yeniden üretimi hem de kitlesel bir değişim yaratma bakımından bu deneyimlerin gerekliliğini değerlendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Halkevleri'nin kurulma fikirlerinin doğduğu “1930'larda Türkiye'de ekonomik ve toplumsal açıdan büyük bir değişimin yaşandığı görülmektedir. Bu yıllarda 1923 yılındaki ekonominin milli girişimci eliyle yürütüleceği görüşlerinin aksine 1929 dünya ekonomik bunalımının etkileri ile devletin ekonomiye müdahalesi gündeme gelmiştir. Bakanlıkların kurulması, birçok yasanın çıkarılması, birçok kanunun işlerlik kazanması bu dönem gerçekleşmiştir ve tüm alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da halk eğitimini sürdüren diğer yapılar Türk Ocakları, Öğretmen Birlikleri dışında, devlet bu eğitimi üzerine almıştır” (Bayraktar, 1999: 169). Bu noktada Atatürk'ün isteği üzerine, Halkevleri tarih sahnesindeki yerini almıştır. Halkevleri ile devlet, ulusal bir kültür oluşturmaktaki gayesinin ancak eğitimli kitleler ile mümkün olabileceği inancına sarılarak, yoğun bir şekilde memleketin her yanına yayılan sistematigi oluşturmuştur. Yeni bir rejime geçişte ülkenin önemli ekonomik sorunlarını Osmanlı'dan devralan yeni Cumhuriyet için okur-yazar oranının artırılması, özellikle kadın ve çocuk nüfusu için en önemli önceliklerdendi. Çünkü zamanın ruhuna göre çağdaşlaşma ancak bu yolla mümkün olabilecek bir şeydi. Halkevleri'nden önce Türk Ocakları gibi bir girişimin olması dönemin politikalarına, Halkevleri'ne giden süreçte önemli deneyimler kazandırmış ve ilerleyen süreçte Türk Ocakları ruhu “halkçılık” düşüncesiyle yeniden Halkevleri'nde hayat bulmuştur. 1940 yılında yayınlanan *Halkevleri Talimatnamesi* ile Halkevleri'nde yapılacak olan çalışmalara dair notların yer aldığı bilgiler kamuoyu ile paylaşılmış ve daha sonrasında bu bilgiler ışığında çalışmalara başlanmıştır. Talimatnameye göre Halkevleri'ndeki çeşitli kollar ile memleketin her köşesindeki yurttaşlara eşit, sınıfsız ve özgürlükçü bir eğitim verilmesi amaçlanmakta ve bu sayede topyekün bir kalkınma hedeflenmekteydi. Köylerde okuma yazma oranının artırılması için Halkevleri dergileri önemli bir görev üstlenmiştir.

Genç Cumhuriyet'in hedeflediği yerelden beslenen fakat bir o kadar da Batılı ve eğitimli insan modeli, ulusallaşma ve ulusal müzik politikalarında da etkin rol oynamıştır. Daha önce de bahsedildiği üzere Osmanlı'da Mehterhâne'nin kaldırılması

ve Batı tipi bandonun kurulması ile başlayan müziksel değişimler sadece askeri alanla sınırlı kalmamıştır. Askeri bandoların Batı müziği örnekleri ile halka açık mekanlarda konserler vermesi, sarayın da desteklediği opera temsilieri ile devam etmiştir. Müzikte yaşanan değişimlerin Cumhuriyet Dönemi'nden çok daha öncesine dayandığı bu gelişmelere bakarak söylenebilir. Ulus olma sürecinde açığa çıkan birlik olma, beraber olma, aynı çatı altında toplanma düşüncesi, müzikte ulusal müzik anlayışını doğurmuş ve Cumhuriyet Dönemi'nin müzik politikaları ile ideolojik bir temele oturmuştur. Bunları takip eden yıllarda ulusal kültürün oluşumu için ortak ve yaygın bir "biz/ortak kültür" düşüncesi önem kazanmaktadır. Bu yeni kültürel evrim ulusallaşma sürecinde kendine has bir kimliğe bürünerek, toplumsal alanda yeni formlarla birlikte "cumhuriyetin senfonisi"ni bestelemektedir. Müzikte birden fazla sesin bir araya gelmesiyle, armoni kuralları çerçevesinde oluşturulan çok sesli müzik, çok uluslu bir devlet olma çabalarının müzikte karşılık bulduğu hali olarak benimsenmekteydi. Avrupa seviyesinde olabilmek, bu alanda ürünler verip Türk müziğine ait eserleri Batı'ya duyurabilmenin yolu, Batı Klasik Müzik ve onun armonik yapısını kendi halk ezgilerimiz ile yeniden yorumlamaktan ve hem Türk etkilerini hem de Batılı bir müzik zevkini barındırmaktan geçmekteydi. Alaturka müziğe Türk halkının tamamına hitap etmediği ve Osmanlı'da belli bir zümre ile icra edildiği dolayısıyla da halkın tamamını kapsayıcı bir kültürel zemin hazırlamadığı gerekçesiyle bir dönem getirilen yasak ile beraber, halk müziğine yönelmiş ve bu alanda eserler verilmeye gayret gösterilmiştir. Aynı yıllarda da yurtdışından birçok önemli besteci ve müzisyen de gerek radyonun gerekse Halkevleri'nin daveti üzerine Türkiye'ye gelerek, hem müzik teorileri hem de yeni Türk müziğinin nasıl olacağına yönelik raporlar hazırlamışlardır. Raporların sonucundan Klasik Osmanlı Müziği'nin yerine halk türkülerinin armonizasyonu ve Batı müziği ile beraberliği daha uygun görülmüş ve Anadolu'nun çeşitli yörelerine geziler düzenlenerek halk türkülleri derleme çalışmaları başlatılmıştır. Halkevleri'nde verilen müzik eğitimleri ve çalışmalarının henüz yeni olması sebebiyle müzik alanında uzman denecek öğretmenlerin azlığı, Türk gençlerinin Avrupa'ya müzik ve çeşitli alanlarda eğitim almak üzere gönderilmeleri sayesinde daha sonra kendilerine *Türk Beşleri* denecek olan genç yetenekleri doğurmuştur. *Türk Beşleri* Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde aldıkları eğitimler ile yurda döndüklerinde bahsi geçen ulusal müziğin oluşumunda önemli rol oynamışlardır. Aralarından Ahmed Adnan Saygun, *Halkevleri'nde Müsiki* adlı çalışmasında bugün bile temel alınan bir yerel motifin Batı'yla sentezinin yolunu açmış, Halkevleri'nde verilecek olan müzik eğitim çalışmalarına öncülük etmiş ve bu anlamda müziksel sentezde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu gelişmeler etkisinde yurdun çeşitli yerlerinde açılan Halkevleri'nde müzik çalışmalarına ağırlık verilmiş ve birçok Halkevi'ne müzik eğitimcileri, enstrümanlar ve çeşitli araç gereçler gönderilmiştir. Arşivde yaptığımız çalışmalar sonucunda Halkevleri'nin düzenli olarak yaptıkları çalışmaları raporlar halinde genel merkeze ileterek eksiklerinin giderilmesi konusunda bildirimde buldukları ve yapılan etkinlikler hakkında malumat verdikleri görülmektedir. Etkinlikler hakkında çekilen ve arşiv belgeleriyle elimize ulaşan fotoğraflar, yapılan çalışmaların çok çeşitli olduğunu göstermektedir. Hemen her Halkevi'nde bir bando, koro bulunmakta ve enstrüman derslerine ağırlık verilmektedir. Daha çok köylerde ve kasabalarda kurulmaya çalışılan Halkevleri'nde halk müziği çalışmalarının yoğunlukta olduğu görülmektedir.

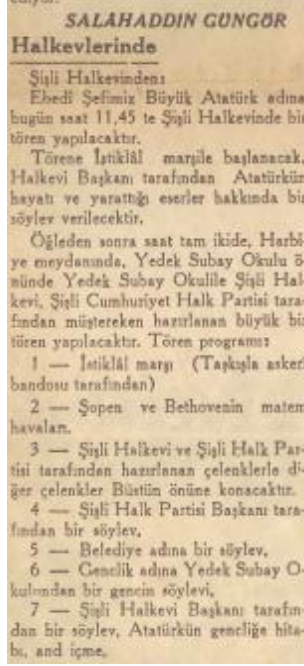
Halkevleri bir yaygın halk eğitim kurumu olarak birleştirici ve bütünleştirici bir rol oynamış, eğitim ve kültür alanında çok önemli katkılar sağlamıştır. Çok partili döneme geçişte yapılan eleştiriler sonucu bir kaç yıl tartışmalı olarak süren C.H.P ve D.P arasındaki sorunlar, Halkevleri'nin çalışmalarının yavaşlamasında çok büyük roller oynamıştır. Kapatılışına kadar olan süreçte Halkevleri'nin en önemli görevi, yurttaşları iç farklılıklardan kurtararak bütünü oluşturmak ve eğitim alanında sanatta, sporda ve ziraatte kültürel öğelerle birleştirerek yeni bir değer oluşturmaktır. Halkevleri'nin faaliyetlerinin yol haritasını belirleyen en önemli etkenlerden biri de, kendi bölgeleri hakkında tarihi, edebi ve folklorik çalışmalar yaparak bunlardan bir kültürel değerler toplamı çıkarmış olmalarıdır. Halkevleri halkçılık ilkesinden yola çıkmış ve halkçılık ilkesinin üzerine inşa edilmiştir. Bu hüviyet, 1932 senesinden itibaren sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi alanda toplumun bilinçlenmesine büyük katkı sağlamıştır. Demokrat Parti'nin iktidar olması ve değişen siyasi iklimin sonucunda Halkevleri faaliyetleri yasaklanmamış olsa da maddi imkânsızlık ve siyasi koşullar bu çalışmaların durma noktasına gelmesine sebep olmuştur. Dönemin aydınları tarafından eleştirilen bu durum, Halkevleri'nin yerine yeniden bir sosyo-kültürel kurum açılması gerektiği görüşü etrafında toplanmışsa da pek başarılı olunamamıştır. Günümüzde bile Cumhuriyet Dönemi kazanımlarının hala toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından tam olarak anlaşılammış olması, söz konusu döneme ve getirilerine karşı olan bu gerici tutumun giderek daha da yaygınlaşmış olması, Halkevleri'nin kendi şartları içinde aslında ne kadar ilerici ve çağını aşan bir düşünce evrenine sahip olduğunun göstergesidir.

KAYNAKÇA

- BALKILIÇ, Ö.** (2015). *Temiz ve Soylu Türküler Söyleyelim, Türkiye’de Milli Müzik İnşasında Halk Müziği*. Haz. Tuba Akekmekçi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- BAYRAKTAR, N.** (1999). *Halkevleri’nin Ülke Kültürüne İnsanın Gelişimi ve Dönüşümü Açısından Katkıları*. Haz. Yeraltı Ajans. Ankara: Halkevleri Yayınları.
- C.H.P.** (1939). Genel Sekreterliği, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi, İstanbul.
- ÇEÇEN, A.** (2018). *Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri*. Haz. Necip Azakoğlu. 3. Baskı, İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- ERGUR, A.** (2009). *Müzikli Aklın Defteri Toplum Bilimsel İzdüşümler*. Haz. Fatma Tulum. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- GÜRSES, Ö.** (2018). *Atatürk’ün halkçılık politikasında Halkevleri’nin yeri ve önemi (1932-1938)*. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Çorum.
- İŞIKTAŞ, B.** (2016c). Geç Osmanlı’dan Erken Cumhuriyet’e Türk Müziğinde Batılılaşma ve Toplumsal Bir Alternatif Arayışı: Mısıır Müziği. *Sosyoloji Dergisi*, 36 (1), 273-298.
- _____ (2016a). Musiki İnkılabı’nı Osmanlı-Türk Modernleşmesinin Kültürel ve Siyasi Mirası Olarak Yorumlamak. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 4(1), 1111-1126.
- _____ (2016b). Türk Modernleşmesinin Medeniyet Tasavvurunda Müziğin Sosyo-Kültürel Olarak Yorumlanması. *Porte Akademik Müzik ve Dans Araştırmaları Dergisi*, (13), 17-38.
- MALKOÇ, E.** (2009). *Devrimin Kültür Fidanlığı, Halkevleri ve Kadıköy Halkevi*. İstanbul: Derlem Yayınları.
- PARLATIR, İ.** (1998). *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- SAYGUN, A. A.** (1940). *Halkevleri’nde Musiki*. Ankara: Cumhuriyet Halk Partisi Yayını, Klavuz Kitaplar: IV, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, No: 55366.
- ŞANLIER, A. C.** (2011). *Müzik Politikaları ve Modernleşme Bağlamında Cumhuriyet Döneminde Türk Sanat Müziği Alanındaki Başlıca Gelişmeler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Anasanat Dalı, Afyon.
- ŞİMŞEK, S.** (2002). *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi - Halkevleri (1932-1951)*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- TAŞ, A.** (2015). *Türk modernleşmesinde Halkevleri ve Van Halkevi 1932-1951*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- TİTİZ, H.** (2012). *Cumhuriyet Döneminde Halkevleri’nin Eğitim ve Tarih Çalışmaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- TOPUZKANAMIŞ, E.** (2010). Musiki İnkılabıyla Toplum İnşası: Müzik, Toplum ve Cumhuriyet. Haz. İsmail Serin. *Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi Bildiri Kitabı*, Bursa: Asa Kitabevi.

- TUNALI, S.** (2014). Ahmed Adnan Saygun'un Halkevleri'nde Yürütülen Müzik Eğitimi Çalışmalarına Yaklaşımları (1932-1950). *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 315-338.
- TURAN, N. S.** (2008). *Türkiye'de Çağdaşlaşma ve Müzik*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- _____ (2019). *Osmanlı 18. Yüzyılında Müziğin Kamusal Görünümü, Şehvar Beşiroğlu'ya Armağan*. Ed. Namık Sinan Turan & Şeyma Ersoy Çak. Haz. Ersu Pekin. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- TÜRKOĞLU, A. & UÇA, S.** (2011). Türkiye'de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 48-62.
- YÖRE, S.** (2011). Kültürleşmenin Bir Parçası Olarak Osmanlı'da Operanın Görünümü. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 3(2), 53-69.
- YÜKSELSİN, İ. Y.** (2011). Etnomüzikoloji Açısından Ahmed Adnan Saygun. *Bilig Dergisi*, (57), 247-277.

EKLER

Ek 1. Atatürk'ün ölümü üzerine Şişli Halkevinde Yapılan Tören ve Batı Müziğinden örnekler. Cumhuriyet Gazetesi 21 Kasım 1938, s.4.

Ek 2.

Koro

Koro çalışmalarından çabuk netice alınır. Bu mesai için birçok masrafa lüzum yoktur. Buna mukabil doğrudan doğruya ses terbiyesini istihdaf eden bu mesai musiki zevkinin salim bir yola götürülmesinde başlıca amil odur. Güzel sese malik bulunsun bulunmasın herkes mutlaka teganni eder; küçüklüğünde bir hatırayı canlandıran ilh... şarkıları deruni bir ihtiyacın sevki ile mırıldanır. İmdi, aynı hislerle mütehassıs olan, aynı şeylerden zevk alan ve aynı muhit ve hava içinde yaşayan insanların muhakkak surette müştereken zevk aldıkları türküler bulunması pek tabiidir. Halkevleri'nin bu hususta vasıfesi işte bu insanları hep beraber teganniye sevkettir. Şu nokta bilhassa dikkati calıptır ki Türk, müşterek teganniden pek zevk almıyor. Filhakika gerek Anadoluda köylüler arasında, hatta gerek şehirlerde ve mektep gençleri arasında müşterek teganni yerine münferit teganni hakimdir. Biri bir türkü söyler, diğerleri dinlerler; bu türküye iltihak edenler bulunsa bile onların ekseriya bozuk teganni ettikleri görülür. Yürürken hep beraber marşlar söyleyen askerlerimizi dinlemek bu hususta bizi daha iyi tenvir edebilir. Buna mukabil Almanların, Fransızların veya Rusların, vatani şarkıları hep birden, sanki bir ağızdan çıkıyormuş gibi bütün canlılığı ve sertliği ile okumaları da dikkati çeker. Ancak bu ne o milletin Türklere musiki hususunda tefevvuklarından, ne de Türklerin musiki istidadının ve ritim kavrayışının nakıs oluşundan değil, biraz evvel de söylediğim gibi sadece müşterek teganni

terbiyesi almamış bulunmalarından manbaistir. O hâlde tekrar etmek lazımdır ki Halkevleri'nin, halkın musiki terbiyesinde göz önünde bulundurmaları lazım gelen ilk nokta müşterek tegannidir. Bunu temine gidilebilecek yol şöyle gösterilir:

a) Halk koroları yapmak;

b) Musiki ile az çok uğramış kimselerin teşkil edecekleri gruplardan istifade etmek; Koro terbiyesi vermek bakımından:

a) Yetmiş halk koroları konserlerini dinlemek;

b) Musiki erbabının teşkil ettiği koro konserlerini dinlemek;

c) Gramofondan ve Radyodan istifade etmek.

a) **Halk Koroları** – Halk koroları şu üç yolda çalışabilirler:

I – Birlikte türküler, vatani şarkılar söylemek

II – Solfej öğrenmeden bir kaç sesli teganni;

III – Tedricen Solfej öğrenerek daha ilmi yoldan yürümek.

Halk Sazları

Halkın musiki terbiyesi yolunda bizzat halkın türkülerini, sazlarını ele alarak bir kelime ile “O”nun itiyatlarına hitap ederek yürümek en doğru yoldur. Halkın itiyatlarını daima göz önünde bulundurmalı ve bunların gösterdiği yollardan azami istifade imkanlarını aramalıdır.

İşte bütün bunları düşünerek Halk sazlarından ve bunların bir araya getirilmesinden meydana gelen “Mehter” den belki bazı tadilatla istifadeyi teklif ediyorum. Mehterde Zurna ve Davulun ne büyük bir yeri olduğu malumdur. Bu sazlar ise Türkiye'nin hemen her tarafında kullanılan millî musiki aletleridir. Şu hâlde bir çok Zurna ve Davulu bir araya toplayarak bunları çalıştırmak pek mümkündür. Yapılacak kadrolara göre teşekkül edecek olan mehterlerin tek veya bir kaç sesli çalacakları türkülerin, şarkıların, yürüyüş havalarının ve bunlara iştirak edecek kütle hâlindeki koronun azameti bir düşünülün. Ben eminim ki Halk böyle bir teşekkülün çalacağı günleri sabırsızlıkla bekleyecek ve bu gruplar, Millî karakter kaybolmadan halka verilecek toplu ve çok sesli musiki terbiyesinde en mühim bir amil olacaktır. Mehterler için Halkevlerinden birinde tecrübe yapılabilir. bu teşekkülün bir müddet çalışıldıktan sonar Ankara'da ve diğer bazı şehir, kasaba ve köylerde vereceği konserlerin halk üstünde bırakacağı tesirler ve musiki terbiyesinde ne derece kadar amil olacağı inceden inceye araştırıldıktan sonar yavaş yavaş memleketin her tarafına yayılır.

Mûsikî Temsilleri

Zevk terbiyesinde temsillerin ve aynı zamanda musiki terbiyesinde musikili temsillerin ne büyük bir yer alabilecekleri aşikardır. Halkevleri'nde ne gibi musiki temsiller yapılması mümkün olacağı burada mevzuumuzdur. Hiç şüphesiz ki her şeyden evvel muhit, imkanlar göz önüne alınarak Halkevlerini sınıflara ayırmak gerektir. Muhtelif temsil şekilleri buna göre tanzim olunacaktır. Bu itibarla memleketin kendi san'atinin hususiyetleri üzerinde bilhassa durmak icabeder. San'at hamlelerinin her devirde şarkta da garpta da daima Halk'tan kuvvet aldığı asla unutmamak gerektir. Sahnede temsil edilen piyeslerde musikiden yapılabilecek istifadeye gelince, bu husus için bir kaç yol çizilebilir:

I – Sahne musikisi;

II – Saz refakatinden istifade;

III – Halk türkü ve oyunlarından istifade;

IV – Bunların hepsini toplıyacak zengin musikili temsiller (Saygun, 1940: 14-51).